

روانشناسی رنگ در روایت وامق و عذرا

بررسی و تحلیل روانشناسی رنگ در سه روایت وامق و عذرای حسینی، جوشقانی و ظهیر کرمانی

دکتر آسیه ذبیح‌نیا عمران

استادیار دانشگاه پیام‌نور یزد-تفت

سیدخلف حوتی‌نژاد

کارشناس ارشد زبان و ادبیات فارسی

چکیده:

روایت‌های کهن که سال‌های سال در میان مردم سینه‌به‌سینه نقل شده و به هویت ملی و جمعی هر کشور معنا و مفهوم بخشیده، منبع عظیم و برجسته‌ای برای تحلیل و بررسی ویژگی‌های قومی، مذهبی و ملی آن به حساب می‌آید که این ویژگی‌ها در بسیاری از مواقع در بردارنده نکات ظریف و منحصر به فردی است که می‌توان آن‌ها را فقط در عادات و ویژگی‌های همان مردم یافت. و تنها رویکردی که می‌تواند ما را در بررسی و تحلیل اینگونه ویژگی‌ها که با ناخودآگاه هر فرد عجین شده کمک و یاری رساند تحلیل روانکاوانه، به‌ویژه با استفاده از آنچه که یونگ ناخودآگاه جمعی می‌نامد، است. به اعتقاد یونگ یک نشانه و یک سمبل (آرکی‌تایپ) وجود دارد. در نشانه معانی معین و آشکار هستند در حالی که در سمبل‌ها معانی غیر آشکار و پنهانند. که زمینه را برای بررسی رنگ نیز به‌عنوان یکی از این سمبل‌ها برای ما فراهم می‌کند. ما قصد داریم با توجه به موضوع این مقاله^[۱] و نگاهی یونگی به بررسی رنگ در سه روایت مهم از وامق و عذرا به‌عنوان یکی از مهمترین منابع فرهنگی کشورمان پرداخته و در ادامه با استفاده از دیدگاه لوشر به‌عنوان یکی از مهمترین چهره‌های روان‌شناسی رنگ این تحلیل را تکمیل کنیم.

۱- برگرفته از پایان‌نامه دوره کارشناسی ارشد با موضوع بررسی و تحلیل کهن‌الگو (آرکی‌تایپ) در ۲۲ روایت وامق و عذرا

وامق و عذرا نام داستانی از عشق دو دلداده به همین نام است. اصل این داستان، یونانی است که به «پهلوی» ترجمه شده و بعد از اسلام به پارسی درآمد. (معین، ۱۳۷۸: ذیل واژه) که این داستان عاشقانه «در عهد ساسانیان^{۱۲} رواج داشته است.» (سبحانی، ۱۳۷۷: ۱۲) ابوریحان بیرونی نیز این افسانه را به زبان عربی ترجمه کرده که قسمتی از آن در داراب نامه‌ی طرسوسی به نثر ذکر شده است..

از این داستان غنایی روایت‌های گوناگونی (۲۲ روایت) در دست است. برخی بنیاد آن را ایرانی دانسته‌اند. گزارش عنصری (سده پنجم هجری) و طرسوسی (سده ششم هجری) قدیمی‌ترین گزارش‌هایی است که با بخش اندکی از داستان به زبان فارسی برجای مانده است. از جمله کسانی که این داستان را روایت کرده‌اند حسینی شیرازی، ظهیرکرمانی و جوشقانی هستند. و به دلیل در دسترس بودن نسخه‌های کامل از این روایان در این مقاله آثار سه راوی اخیر مورد بررسی قرار گرفته است.

تعریف نقد روانکاوانه:

نقد روانکاوانه رویکردی در نقد است که توسط فروید و بر اثری چون گربه سیاه ادگار آلن پو صورت گرفت. و در ابتدا بر روانکاو نویسنده اثر تکیه داشت که این رویکرد در شاگردان وی بر تحلیل شخصیت و شخصیت‌های داستان استوار گردید. از آنجا که روانکاو بر تحلیل ناخودآگاه به‌عنوان یکی از منابع اساسی رویا تأکید دارد و همین‌طور اعتقاد دارد که عنصر تشکیل‌دهنده ناخودآگاه چیزی بیش از کلمه نیست، از این دیدگاه برای تحلیل

آثار ادبی نیز سود می‌جوید و سورئالیسم به‌عنوان یکی از جنبش‌های مهم قرن بیستم از این عنصر در رویکردهای ادبی خود استفاده می‌کند. گوستاو یونگ به‌عنوان یکی از مهمترین شاگردان فروید از مفهوم ناخودآگاه در دو سطح استفاده می‌نماید. که یکی ناخودآگاه فردی و دیگری ناخودآگاه جمعی است. ناخودآگاه جمعی را نشان و نمادها و آرکی‌تایپ‌هایی تشکیل می‌دهد که در ناخودآگاه جمعی هر فرد وابسته به محل زندگی و ویژگی‌های اجتماعی وی وجود دارد. هر چند که یونگ مستقیماً نسبت به رنگ، به‌عنوان یکی از این آرکی‌تایپ‌ها دیدگاهی ندارد ولی از آنجا که روش وی برخوردی نمادین با هر عنصر تشکیل‌دهنده از عناصر ناخودآگاه جمعی هر فرد است در این راستا می‌توان به بررسی آن نیز پرداخت.

رنگ چیست؟

تئوگیمبل در کتابش به نام شکل، صوت، رنگ، شفا می‌گوید: «در آغاز ظلمات مقدس حکم فرما بود و از این ظلمات نور سر برآورد. نور و تاریکی رقص آفرینش را به پایکوبی برخاستند و بدین‌گونه رنگ‌های طیف متولد گردیدند.» انسان در طبیعت با رنگ‌ها دمساز است و به همین دلیل زندگی بدون رنگ برای او بی‌مفهوم و زجرآور است و هنر نیز از این ویژگی بهره برده و می‌کوشد محیط زندگی را به کمک رنگ‌ها برای انسان‌ها سازگارتر و خوشایندتر سازد. بنابراین آگاهی از تأثیرهایی که رنگ‌ها بر روح و روان مردم می‌گذارند، لازم و ضروری به‌نظر می‌رسد. و این تأثیرها یا تأثیرهای علمی و سرشتی رنگ هستند که یا تابع موقعیت‌های زمانی و مکانی و جغرافیایی اند و یا از فرهنگ و دین و آیین مردم مایه می‌گیرند. نمادها و رنگ‌های نمادین نیز پدیده‌های تأثیرهای فرهنگی اند.

همبستگی رنگ با نمادگرایی، اعتقادات و فرهنگ، یک سطح منطقه‌ای از تأثیرات رنگ را به‌وجود می‌آورد، که نقش اساسی و تعیین‌کننده‌ای دارد. رنگ همانند آواز، موسیقی و... قسمتی از کتاب فرهنگ هر

۲- دولت‌شاه سمرقندی تأکید می‌ورزد که این منظومه در عهد انوشیروان رواج داشته است. (دولت‌شاه سمرقندی، ۱۳۸۲: ۳۹)

منطقه است.

افراد سخن می‌گویند. تأثیر رنگ بر روان انسان تا جایی است که نه تنها به خوانش جریان ذهنی نویسندگان کمک می‌کند، بلکه تحولات بسیاری در علوم دیگر ایجاد کرده است و از آن در زمینه‌های مختلف بهره می‌برند؛ مانند تشخیص بیماری‌های روانی و جسمی، نژادشناسی کلارا^[۳] و دیتسشی^[۴] روانشناسی دین بوکسلاگ^[۵] راهنمای ازدواج کانزانی^[۶] و گزینش کارمندان در صنایع و تجارت اسکات^[۷]. (لوشر، ۱۳۸۴:۲۹)

درک حکایت رنگ‌ها و نقش نمادین آن‌ها متعلق به ضمیر ناخودآگاه جمعی است. همانطور

که تعلق افراد به یک فرهنگ باعث واکنش مشابه می‌شود، در مورد رنگ‌ها هم ارزش نمادین از احساسات، ناشی از طبیعت فرد و تجربیاتی است که او نسبت به رنگ آگاهانه یا ناآگاهانه پنداشته است و در نهایت باعث علاقه به رنگ خاص، ترجیح یا تنفر از آن می‌شود. خلاصه این که هر رنگ شخصیت روان‌شناختی کاملاً مستقلی دارد. (عطاری و فلاحی، ۱۳۸۲:۶)

رنگ‌های اصلی لوشر

لوشر بعد از رنگ‌های فام (سیاه و سفید) چهار رنگ آبی، قرمز، سبز و زرد را رنگ‌های اصلی دانسته است؛ که بیانگر نیازهای روانی، نیاز به خشونتی، محبت، اظهار وجود، نیاز به عمل و موفقیت و نیاز به چشم انتظار بودن و امیدداشتن است. فرد متعادل در انتخاب بهنجار این چهار رنگ را در انتخاب اول تا پنجم خود قرار می‌دهد. از نظر لوشر سیاه و خاکستری اساساً رنگ به‌شمار نمی‌آیند؛ زیرا سیاه اصولاً رنگ نیست و رنگ خاکستری هم بی‌رنگ و خنثی است و دو رنگ بنفش و قهوه‌ای را رنگ‌های کمکی یا فرعی می‌داند. از این میان، رنگ‌های آبی، زرد، سبز و سرخ رنگ‌های اصلی مجموعه اشعار خواهد بود. (لوشر، ۱۳۸۴:۳۰)

روانشناسی رنگ در روایت‌های وامق و عذرای حسینی، جوشقانی و ظهیر کرمانی

عنصر رنگ و تداعی‌گرهای آن در روایت حسینی ۱۴۴۹ بار، در روایت جوشقانی ۱۵۱۷ بار و در روایت ظهیر ۲۹۷۲ بار به کار رفته است. این فراوانی شامل خود واژه رنگ نیز می‌شود. به طوری که واژه «رنگ» در روایت حسینی ۱۴ بار، در روایت جوشقانی ۲۱ بار و در روایت ظهیر ۴۸ بار تکرار شده است. این فراوانی شامل معنای حقیقی و غیرحقیقی کلمات و واژه‌ها می‌شود.

این رقم شامل رنگ‌های سیاه، سفید، تاریک، تیره، ظلمت، دود، زرد، سبز، سرخ، احمر، ارغوانی، نیلی، لاجورد، بیاض و واژه‌های تداعی‌گر مانند زر، لعل، کافور، زرین،

رنگ‌های به کار گرفته شده از سوی هر ملت در حقیقت واژگان تصویری‌اند که به اعتقادات و آداب و رسوم آن ملت اشاره دارد. (بختیاری فرد، ۱۳۸۸:۱۰۳)

تعریفی که هنر و فیزیک از رنگ دارند با تعریفی که روانشناسی از رنگ ارائه می‌دهد متفاوت است. دکتر «الریش بیر» روانشناس مشهور اتریشی می‌نویسد، «به طور یقین از لحاظ روانشناسی به ندرت می‌توان در طبیعت چیزی به بزرگی رنگ مشاهده کرد، هیچ کس از ما نمی‌تواند در برابر طبیعت قرار بگیرد و غریزه، عواطف و احساساتش برانگیخته نشود. همه ما از دیدن و درک رنگ‌ها لذت می‌بریم.» انسان در برابر رنگ‌ها از خود واکنش‌هایی خواهد داشت. رنگ قسمتی از خودآگاه، نیم‌خودآگاه و ناخودآگاه ماست و ما با دریافت رنگ در رفتارمان از خود واکنش نشان می‌دهیم. این واکنش‌ها فقط روانی و یا ادراکی نیستند بلکه ممکن است جنبه فیزیولوژیک هم داشته باشند. از این رو رنگ کامل‌ترین تعریف یک پدیده سایکوفیزیولوژیک است که در مغز و روان ما ایجاد می‌شود و خارج از ذهن ما رنگ مفهومی نخواهد داشت. (همان: ۱۰-۱۱)

از زمان‌های دور دست رنگ‌ها همواره اطراف بشر را احاطه کرده‌اند و وی را به زیر سلطه خود درآورده‌اند و انسان همواره تحت تأثیر رنگ‌های محیط خود بوده است. پدیده رنگ همیشه برای بشر یک پدیده مسحورکننده و چه بسا بسیار توجیه‌ناپذیر بوده است. رنگ به دلیل ویژگی‌های خاص خود و به دلیل مرموز بودن درک و بیان چگونگی آن، تا مرز جادویی بودن بشر را مشغول کرده است.

در عصر حاضر نیز به کمک رنگ‌ها حالت‌های روانی افراد تشخیص داده می‌شود یا بسیاری از بیماری‌ها، خواه روانی و خواه جسمانی و بدنی، به وسیله آن‌ها درمان می‌شود. (آیت‌اللهی، ۱۳۸۱:۱۱)

پس نگاه مکرر به رنگ‌ها از انگیزه درونی

3- H.Klar

4- H&Ndietschy

5- Bokslag

6- Ganziani

7- Scot

یاقوت و صحرا ، گل ، لاله ، خورشید ، ماه ، ستاره و روز و شب و ... می شود.

بررسی آماری رنگ‌واژه‌ها در روایت حسینی نشان می‌دهد که رنگ قرمز با ۶۷۷ بار ، در روایت جوشقانی رنگ سبز با ۴۰۸ بار و در روایت ظهیر نیز رنگ سبز با ۹۲۱ بار پر بسامدترین رنگ‌هاست ؛ که می‌توان این درجه‌بندی را مطابق جدول ذیل نشان داد.

جدول شماره ۱: مقایسه‌ای بسامد رنگ‌ها در سه روایت وامق و عذرای حسینی، جوشقانی و ظهیر

راوی	رتبه اول	رتبه دوم	رتبه سوم	رتبه چهارم	رتبه پنجم	رتبه ششم
حسینی	قرمز ۶۷۷ بار	سبز ۳۴۹ بار	زرد ۱۸۸ بار	سیاه ۱۰۸	سفید ۷۳ بار	آبی ۵۶ بار
جوشقانی	سبز ۴۱۲ بار	قرمز ۴۰۸ بار	زرد ۲۹۵ بار	سیاه ۱۶۸	آبی ۱۳۸ بار	سفید ۹۶ بار
ظهیر	سبز ۹۲۱ بار	زرد ۶۱۵ بار	قرمز ۴۸۱ بار	سیاه ۳۹۳ بار	سفید ۳۰۲ بار	آبی ۲۶۰ بار

کلمه سبز و خضراء در روایت ظهیر ۳۹ بار و واژه‌های تداعی‌گر دیگری نیز که بر این رنگ دلالت دارند در این آمار شمرده می‌شوند؛ از جمله: سبزه ۱۴ بار، صحرا ۱۱ بار، دشت ۹ بار، گل ۲۷۷ بار، غنچه ۴۲ بار، باغ و راغ ۷۳ بار، درخت و شجر ۵۳ بار، شاخسار ۲۴ بار، بوستان و گلشن و ترکیبات دیگر آن ۹۲ بار، بهار ۳۷ بار، چمن ۴۷ بار، لفظ فرشته و حور و اسامی فرشتگان از جمله جبرئیل و... ۱۵۳ بار، جنت و ترکیبات دیگر آن ۴۱ بار و زنگار ۹ بار که مجموعاً ۹۲۱ بار فراوانی دارند. (جدول شماره ۲: طیف سبز)

تحلیل روانشناسی رنگ سرخ

قرمز رنگی است که با کوتاه‌ترین طول موج که با داشتن حرارت انتهای طیف نماینده آتش است. زیادی رنگ قرمز در اوردا به معنی گرایش‌های مادی قوی است. قرمز تیره نشان دهنده هیجان‌های قوی، عشق، پشتکار، نفرت، خشم و غیره است. کودکان اغلب به این رنگ علاقه‌مند هستند، زیرا تا زمانی که هنوز به سن بلوغ نرسیده‌اند، کاملاً زمینی نیستند. «رونالد هانت» در کتابش به نام هفت کلید رنگ‌درمانی این پرتو را بزرگترین انرژی‌ساز و پدر سرزندگی و نشاط قلمداد می‌کند. بنابر عقیده وی قرمز انرژی‌دهنده و محرک بسیار نیرومندی است و آن را مناسب‌ترین رنگ برای درمان بعضی از بیماری‌ها و به خصوص فلج می‌داند مکمل رنگ قرمز رنگ فیروزه‌ای و نارنجی می‌باشد. (ویلز، ۱۳۸۱: ۱۲۲-۱۲۳)

رنگ قرمز در روانشناسی

در روانشناسی رنگ قرمز به مفهوم «اعتماد به نفس» است. از این رو برای درمان ترس از این رنگ بهره می‌گیرد. قرمز را هم مظهر زندگی و هم رنگ مرگ نامیده‌اند. در قرون وسطی قرمز به مفهوم مرگ بود و قضات آن دوره، ردای قرمز به تن می‌کردند. رنگ قرمز نمادی از شهید و شهادت و فداکاری در عرصه‌های دینی است.

البته در مفهوم زندگی یا مرگ این رنگ، تردیدهایی وجود دارد. قرمز همیشه

تحلیل روانشناسانه رنگ سبز

سبز رنگ تعادل، توازن و همدلی است. در اوراد وجود رنگ‌های سبز روشن درخشان سمبل صفات نیکو، رنگ سبز کمرنگ نشانه سعادت و موفقیت، سبز معتدل نماینده تطابق و انعطاف‌پذیری، سبز روشن نشانگر همدلی، سبز تیره نشان‌دهنده حقه‌بازی و سبز زیتونی بیانگر دورویی می‌باشند. زیادی پرتو سبز در اوراد فردگرایی و استقلال فرد را می‌رساند. (ویلز، ۱۳۸۱: ۱۳۰)

اوست. (آیت‌اللهی، ۱۳۸۱: ۱۱۷)

سبز سمبل ثبات و استقامت و مقاومت در مقابل تغییرات است و همچنین نشان دهنده ثبات عقیده و خود آگاهی و ارزش والایی است که بر «من» گذاشته می‌شود. «منی» که با تسلط و خود مثبت‌بینی در تمام زمینه‌ها همراه است و موجب امنیت اجتماعی و بالابردن اعتبار و ارزش خویش می‌شود. به همین دلیل شخصی که رنگ سبز را در مکان اول انتخاب می‌کند و در واقع، می‌خواهد اعتماد و اعتقادش را نسبت به ارزش‌های خاصی که به آن‌ها پای بند است بالا ببرد.

جدول شماره ۲: طیف سبز

راوی	سبز	سبزه	باغ	گل	بوستان	درخت	صحرا	چمن	بهار	جنت	شاخسار	حور
حسینی	-	۲	۴۰	۱۶۵	۲۹	-	۲۰	۱۴	۱۳	۵	۱	۱۶
جوشقانی	۴	۲	۵۴	۱۷۹	۵۷	۵	۲۱	۱۰	۱۲	۱۷	۲	۳۲
ظهیر	۳۹	۱۴	۴۲	۲۷۷	۹۲	۵۳	۱۱	۴۷	۳۷	۳۱	۳۴	۱۵۳

واژه سبز و خضراء در روایت حسینی ۷ بار و واژه‌های تداعی‌گر دیگری نیز که بر این رنگ دلالت دارند و در این آمار شمرده می‌شوند؛ عبارتند از: سبزه ۱۰ بار، صحرا ۲۰ بار، دشت ۱۲ بار، گل ۱۶۵ بار، غنچه ۱۵ بار، باغ و راغ ۴۰ بار، شاخسار ۱ بار، بوستان و گلشن و ترکیبات دیگر آن ۲۹ بار، بهار ۱۳ بار، چمن ۱۴ بار لفظ فرشته و حور و اسامی فرشتگان از جمله جبرئیل و... ۱۶ بار، جنت و ترکیبات دیگر آن ۵ بار و زنگار ۲ بار فراوانی دارند. در مجموع واژه‌های سبز و تداعی‌گر آن ۳۴۹ بار در روایت حسینی آورده شده است.

واژه سبز و خضراء در روایت جوشقانی ۴ بار و واژه‌های تداعی‌گر دیگری نیز که بر این رنگ دلالت دارند در این آمار شمرده می‌شوند؛ از جمله: سبزه ۲ بار، صحرا ۱۱ بار، دشت ۹ بار، گل ۱۷۹ بار، غنچه ۱۵ بار، باغ و راغ ۵۴ بار، درخت و شجر ۵ بار، شاخسار ۲ بار، بوستان و گلشن و ترکیبات دیگر آن ۵۷ بار، بهار ۱۲ بار، چمن ۱۰ بار، لفظ فرشته و حور و اسامی فرشتگان از جمله جبرئیل و... ۳۲ بار، جنت و ترکیبات دیگر آن ۱۷ بار و زنگار ۱۰ بار فراوانی دارند. واژه سبز و تداعی‌گر آن ۴۱۲ بار در روایت جوشقانی به کار گرفته شده است.

نمادی از آتش و شهادت و جنگ و عشق بوده است. (حجتی، ۱۳۸۳: ۹۱-۹۲).

در روانشناسی رنگ قرمز به مفهوم اعتماد به نفس است. از این رو برای درمان ترس از این رنگ بهره گرفته‌اند. روانشناس بزرگ «اریش نویمان» گفته است که مجسمه خدایان که از قدیم مانده‌اند به رنگ قرمز می‌باشند که مفهوم زندگی و قدرت را می‌رساند. خدای تبتی‌ها به رنگ قرمز است. در مذاهب یهودی و مسیحیت قرمز، رنگ گناه و بیش از همه گناهان شهوانی است. پیامبر یهودیان یوشع در کتاب مقدس از «گناهایی که مانند خون قرمزند» یاد کرده است. تا قبل از دوران باستان رنگ قرمز سمبلی از بدن، جسم و نیز رنگ شناخته شده محله روسپی‌ها بود. از نظر «پیتروگل» نقاش بزرگ-رنگ قرمز رنگ گناه است. (برندفلمار، ۱۳۷۶: ۳۷-۳۵)

قرمز به مثابه رنگ مرگ

براساس همان اصولی که قرمز را مظهر زندگی کرده است می‌توان آن را رنگ مرگ نیز نامید. قرمز سمبلی از شهیدان مسیحی و در عین حال نمادی از جهنم است.

گوته می‌گوید: «از پشت شیشه‌های ارغوانی و در زیر نور خورشید زمین حاصل خیز به نظر می‌رسد. در روز قیامت نیز زمین به رنگ قرمز است.»

زمانی رنگ قرمز در کنار سیاه حامی قدرت جادوگران بود. پیش از دوران مصریان باستان از رنگ قرمز برای محافظت از آتش بهره می‌گرفتند. هنوز هم لباس آتش‌نشان‌ها و ماشین‌های آتش‌نشانی قرمز است. در زمان‌های قدیم - از زمان می‌رفت، نقاشی‌هایی با رنگ قرمز روی بدن خود می‌کشید. این رنگ نه فقط نیروی جسمانی او را افزون می‌کرد بلکه در برابر مرگ و زخمی شدن از او محافظت می‌کرد. طبق الگوی قدیمی «ترس لذت‌بخش است»، انسان با به کار بردن رنگ قرمز هم به استقبال خطر می‌رود و هم می‌خواهد خود را از آن محفوظ کند.

(برندفلمار، ۱۳۷۶: ۳۸)

در روایت حسینی رنگ سرخ و تداعی‌گرهای آن پربسامدترین رنگ است. رنگ سرخ ۴ بار و احمر ۲ بار و در مجموع ۶ بار، همچنین واژه‌های تداعی‌گر لعل ۵۷ بار، ارغوانی ۲۱ بار، یاقوت ۵ بار مواجه هستیم.

لاله ۴۶ بار، شرار و اخگر ۱ بار، جگر ۱۷ بار، گوهر ۳۱ بار، آتش و نار ۹۳ بار، می و باده ۲۰۳ بار، خون ۲۰۶ بار، فراوانی دارد که در مجموع واژه سرخ با تداعی‌گری‌های آن ۶۷۷ بار به کار گرفته شده است.

در روایت جوشقانی، رنگ سرخ ۱ بار و احمر ۲ بار و در مجموع ۳ بار، همچنین واژه‌های تداعی‌گر، لعل ۲۰ بار، ارغوانی ۳ بار، یاقوت ۱۲ بار، لاله ۱۶ بار، شرار و اخگر ۳ بار، جگر ۱۶ بار، گوهر ۷۵ بار، آتش و نار ۸۸ بار، می و باده ۱۰۴ بار و خون ۶۸ بار، مواجه هستیم؛ که در مجموع واژه سرخ با تداعی‌گری‌های آن ۴۰۸ به کار رفته است.

در روایت ظهیر رنگ سرخ ۱۰ بار و احمر ۴ بار و در مجموع ۱۴ بار، همچنین واژه‌های تداعی‌گر لعل ۳۶ بار، ارغوانی ۴ بار، یاقوت ۲۳ بار، لاله ۱۹ بار، شرار و اخگر ۹ بار، جگر ۲۱ بار، گوهر ۴۶ بار، آتش و نار ۱۲۸ بار، می و باده ۱۰۴ بار، خون ۴۸ بار، شقایق ۲۱ بار، شفق ۳ بار، حنا ۵ بار که در مجموع واژه سرخ با تداعی‌گرهای آن ۴۸۱ بار فراوانی دارد.

تحلیل روانشناسانه رنگ زرد

رنگ زرد به دلیل نور و طول موجی که دارد به‌عنوان رنگ ارتباط بین انسان‌هاست، این رنگ سمبلی است برای روح، آزادی، استقلال. (برندفلمار، ۱۳۷۶: ص ۲۸)

در قرآن کریم آیه ۶۹ سوره بقره رنگ زرد را رنگ شادی معرفی کرده است: «صفر فاقع لونها تسر الناظرین». الهه عطارد (یا همان تیر که دبیر فلک بود) را به رنگ زرد و سمبلی از روح می‌دانسته‌اند. (برندفلمار، ۱۳۷۶: ص ۲۳)

جدول شماره ۳: طیف سرخ

راوی	سرخ	لعل	یاقوت	خون	لاله	شقایق	جگر	گوهر	آتش	می	ارغوان
حسینی	۶	۲	۵	۲۰۶	۴۶	-	۱۷	۳۱	۹۳	۲۰۳	۱۲
جوشقانی	۳	۲۰	۱۲	۶۸	۱۶	-	۱۶	۷۵	۸۸	۱۰۴	۳
ظهیر	۱۴	۳۶	۲۳	۴۸	۱۹	۲۱	۲۱	۴۶	۱۲۸	۱۰۴	۴
عنصری	-	-	-	۱۹	۱	-	۱	۸	۱۳	۱	-

زرد سمبل عقل و خرد می‌باشد. وجود رنگ زرد طلایی در اوارد نشانگر کیفیت روحی بالاست، لیمویی کم‌رنگ نمایانگر قدرت عقلانی زیاد، زرد تیره چرک مرده نشانه حسادت و سوءظن و زرد بی‌روح و مات بیانگر خوش‌بینی کاذب است. زیادی رنگ زرد در اوارد فراوانی قدرت ذهنی را نشان می‌دهد. پرتوهای زرد حاصل جریانات مغناطیسی مثبتی هستند که الفاکنده و محرکند. این پرتوها اعصاب را تقویت کرده و توانایی ذهنی برتر را به تحریک و می‌دارند. این همان رنگی است که اعصاب حرکتی را فعال نموده و در عضلات انرژی تولید می‌کند. فقدان انرژی این رنگ در هر قسمت از بدن خود را به صورت فلج کامل یا ناکامل نشان می‌دهد. بنابراین زرد رنگی است که در درمان فلج موثر است. (ویلز، ۱۳۸۸: ص ۱۲۷)

زرد به مثابه یک رنگ زنانه

نیروی شفاف‌بخش رنگ زرد، بیانگر حالت زنانه این رنگ است. فلسفه رایج در بین مردم چین (تاوئیسم) صریحاً تأکید می‌کند که زرد یک رنگ با منش زنانه است.

رنگ زرد می‌تواند حالات زنانه را چه در مردان و چه در زنان تقویت کند. در یونان باستان نیز الهه‌ها و دوشیزگان باکره را با رنگ زرد نقاشی می‌کردند این رنگ در اعتماد بخشیدن به افراد ضعیف‌النفس مفید است.

گفته می‌گوید: «رنگ زردی که خالص و روشن باشد، مطبوع و شادی‌بخش است و در وجود انسان حس شادی و نوع دوستی پدید می‌آورد.»

طبق عادات، مردم دریافت‌های منفی‌گرایی چون سودجویی، فرومایگی، خشم، حسد و عصبانیت را از این رنگ دارند. به‌عنوان مثال به شخص عصبانی «صفرایی مزاج» می‌گویند. اعتقاد بر این است که رنگ زرد بیانگر ویژگی‌های منفی فرد است. همچنین این رنگ احساس تزلزل فوق‌العاده‌ای در انسان به‌وجود می‌آورد. پس اگر کسی خودخواه، متعصب و یا عصبی است نباید زیاد با رنگ زرد سر و کار داشته باشد. (برندفلمار، ۱۳۷۶: ۳۰-۳۲)

جدول شماره ۴: طیف زرد

راوی	زرد	خورشید	ماه	نور	خزان	شمع	ستاره	زر
حسینی	۱۲	۳۲	۷۰	۱۶	۱	۳۸	-	۱۹
جوشقلبی	۴	۷۰	۷۸	۵۲	۷	۲۳	۳	۳۶
ظهیر	-	۲۰۷	۱۴۵	۶۳	۱۸	۴۹	۲۲	۹۲

تفسیر روانشناسی رنگ زرد

این رنگ همچون نور درخشان است و سمبلی برای روح، آزادی و استقلال است در بحث پیرامون ادیان یهودی و مسیحی آمده است که در کنیسه‌ها و کلیساها، فرشتگان مقرب درگاه خدا را با رنگ زرد رنگ‌آمیزی می‌کرده‌اند. (برندفلمار، ۱۳۷۶: ص ۲۹)

درخشش رنگ زرد احساسات انسان را زیر و زبر می‌کند و انسان از اندوه آزاد می‌شود. رنگ زرد افکاری را به انسان تلقین می‌کند که بیشترین تأثیر را بر نیروی خود درمانی فرد می‌گذارد. فعال شدن این نیرو مانند این است که در درون انسان انرژی نهفته عظیمی یکباره آزاد می‌شود. زرد گرم‌کننده، رنگ خوشخویی و خوشحالی و رنگ زنده و فعال، محرک (ولی نه مانند قرمز) و مفرح است که ایجاد وجد و سرور در بیننده می‌کند. (همان، ۳۰)

رنگ زرد، دومین رنگی است که در قرآن آمده است. رنگ خوشخویی و خوشحالی و گرم‌کنندگی است؛ رنگ روحانی و ایده‌آل و تحریک‌کننده فکری و آرام‌کننده برخی حالات عصبی است.

رنگ زرد موجب مسرت و شادابی است و در جای دیگر زردی را به موی شتر منسوب داشت و در آیه دیگر موی آن‌ها را برای «دفاء» و گرم کردن بدن آدمی مفید می‌شمارد.

زرد در فرهنگ اسلامی، نهاد پیروزی و زرد طلایی و زرین نهاد جبروت الهی است، رنگ زرین در عرفان مشرق زمین رنگ جبروت الهی است. (آیت‌اللهی، ۱۱۷: ۱۳۸۱) رنگ زرد روشن تداعی‌کننده فعالیت، کار و کوشش به‌شمار می‌رفت و سمبل خورشید است (حجتی، ۱۳۸۳: ۴۹)

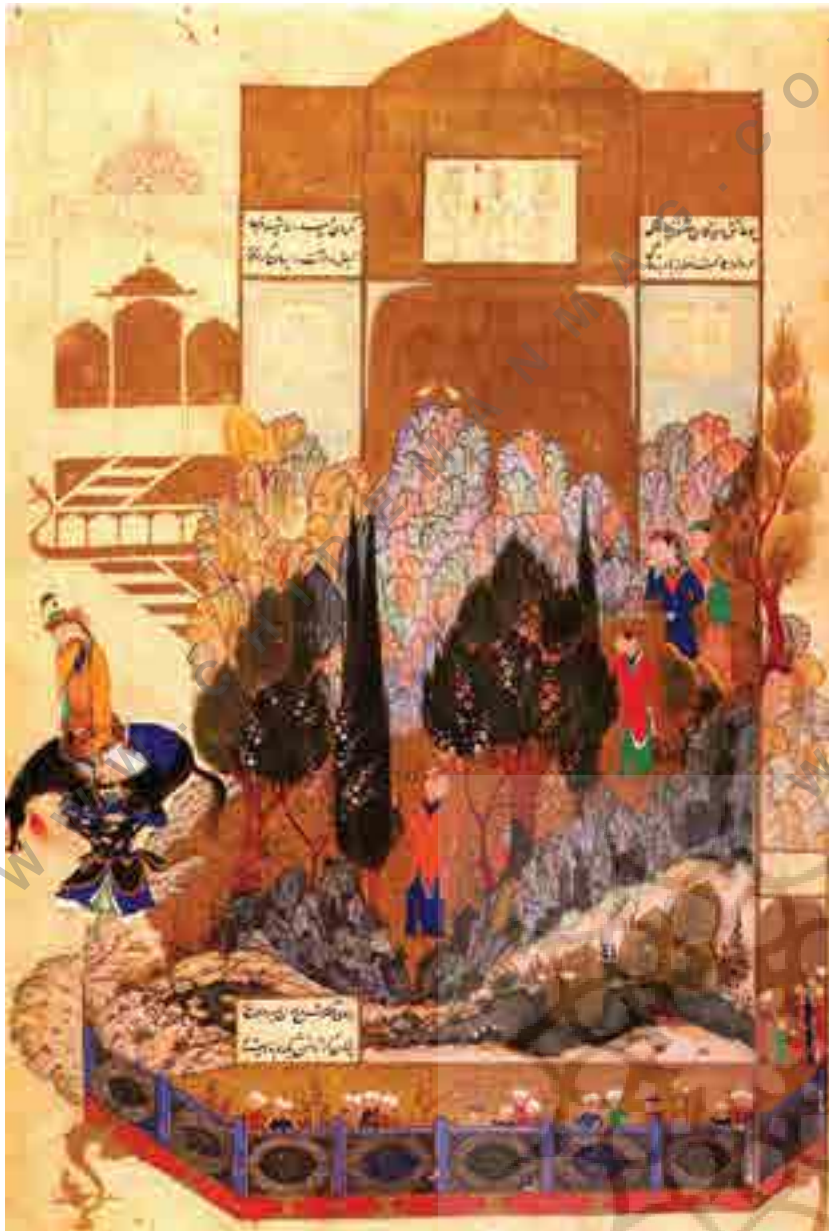
واژه زرد در روایت حسینی ۱۲ بار به‌کار رفته است؛ همچنین واژه تداعی‌گر «زر» ۱۹ بار، تکرار شده است. اما واژه‌های دیگری هستند که تداعی‌گر رنگ زرد می‌باشند و به وفور در این روایت دیده می‌شود از جمله: خورشید ۳۲ بار، ماه ۷۰ بار، نور ۱۶ بار، خزان ۱ بار، شمع ۳۸ بار، واژه چراغ نیز ۴ بار تکرار شده است؛ که در مجموع ۱۸۸ بار فراوانی دارند.

واژه زرد در روایت جوشقلبی ۴ بار و «زر» ۳۶ بار، تکرار شده است. و دیگر واژه‌های تداعی‌گر رنگ زرد مانند: خورشید ۷۰ بار، ماه ۷۸ بار، نور ۵۲ بار، خزان ۷ بار، شمع ۲۳ بار، چراغ ۲۲ بار و ستاره ۳ بار تکرار شده است، که در مجموع ۲۹۵ بار فراوانی دارند.

واژه زرد در روایت ظهیر به‌کار نرفته است؛ اما واژه «زر» ۹۲ بار، تکرار شده است، که با واژه‌های تداعی‌گر از قبیل خورشید ۲۰۷ بار، ماه ۱۴۵ بار، نور ۶۳ بار، خزان ۱۸ بار، شمع ۴۹ بار، چراغ ۱۹ بار و ستاره ۲۲ بار که در مجموع ۶۱۵ بار فراوانی دارد.

رنگ سیاه

رنگ سیاه رنگ ابهت است و برای مضطرب‌نمودن دشمن استفاده می‌شده، رنگ سیاه برخلاف رنگ سفید، بی‌تحول و ساکت و ساکن؛ باعث کاهش سایر فعالیت‌ها به همراه کندی و سستی را دارد. آن رنگ افسردگی و غم، ترس، رازداری، ابهام و متأثرکننده است. رنگ سیاه اثر تخفیف تحریک روحی داشته‌ورنگی صامت و غیرمحرک است و عکس‌العمل حاد و مهمی در بیننده ایجاد نمی‌کند و وسیله جلب توجه دیگران نمی‌شود. بلکه کمک به انصراف و عدم توجه نیز می‌کند. رنگ سیاه

جدول شماره ۵: طیف سیاه

راوی	سیاه	تاریکی	ظلمت	دود	سرمه	شب	مشکین	سواد	قیر
حسینی	۱۲	۱۶	۵	۵	۱	۵۱	۱۶	۲	-
جوشقلبی	۱۸	۲۷	۳	۱۲	۴	۹۰	۹	۲	۳
ظهیر	۴۴	۲۳	۲۷	۷	۵	۲۶۵	۱۶	۵	۱

می آورد. ارتفاعی به اندازه آسمان گسترده و عمقی به اندازه ژرفای دریا.

یونگ درباره رنگ آبی می نویسد: «در تصویر ما رنگ آبی به مفهوم عمق و ارتفاع است و آسمان آبی بر فراز زمین و دریای آبی در روی آن. در نقاشی های مذهبی پیراهن دوشیزگان باکره را به رنگ آبی آسمانی می کشند. دنیا طبیعتی زنانه دارد، اما مفهوم عمق و ارتفاع این دنیای زنانه در رنگ آبی است، که طبیعتی مردانه دارد.» رنگ زرد و قرمز برخلاف آبی عمق ندارد (برندفلهار، ۱۳۷۶: ۴۲ و ۴۳).

آبی خالص رنگی است که در آن رد و نشانی از زرد یا قرمز وجود ندارد. از نظر تجسم مادی قرمز همیشه فعال و آبی همیشه بردبار و منفعل است. لیکن از نظر معنوی آبی همیشه فعال و جاندار و قرمز همیشه بی تفاوت است. آبی همیشه سرد، و قرمز همیشه گرم است. آبی در خود فرو رفته و درون گراست. همانطور که قرمز معرف خون است، آبی معرف دستگاه عصبی است. آبی دارای قدرتی مانند قدرت طبیعت در زمستان است؛ آن هنگام که تمام جوانه ها و گیاهان در تاریکی و سکوت پنهان می شوند. آبی همیشه سایه دار است و در نهایت

کاملاً منفی و نشانه غم و مرگ و عزاداری دانسته شده است و انتخاب آن در حقیقت نداشتن اشتیاق و علاقه و عدم آمادگی و ارتباط روابط گرم اجتماعی و دوستی نسبت به موارد عادی است. سیاه پوشی در اسلام از لحاظ احیاء شعائر دینی و زنده ساختن روح وحدت و به خصوص قیام بر علیه ظلم، فساد، کفر و الحاد بسیار مهم و شایان توجه است. (حجتی، ۱۳۸۳: ۷۶ و ۷۱)

سیاه تیره ترین رنگ است و در واقع خود را نفی می کند. سیاه نمایانگر مرز مطلق است که در فراسوی آن زندگی متوقف می گردد و لذا بیانگر فکر پوچی و نابودی است. سیاه به عنوان نفی کننده خود، نشانگر ترک علاقه، تسلیم یا انصراف نهایی بوده و از تأثیر قوی بر هر رنگی که در همان گروه قرار گرفته باشد برخوردار است. سیاه به معنی «نه» بوده و نقطه مقابل آن «بله» رنگ سفید است. (لوشور، ۱۳۷۳: ۹۷، ۹۸)

کلمه سیاه و سیه در روایت حسینی ۲۱ بار، تاریکی و تیره ۱۶ بار، ظلمت ۵ بار، دود ۵ بار، سرمه ۱ بار، سواد ۲ بار، شب ۱۵ بار، مشکین ۱۶ بار، که ۸۰ بار فراوانی دارند.

کلمه سیاه و سیه در روایت جوشقانی ۸۱ بار، اسود و سواد ۲ بار، تاریکی و تیره ۷۲ بار، ظلمت و ظلام ۳ بار، دود ۲۱ بار، سرمه ۴ بار، قیر ۳ بار، شب ۹ بار، مشکین ۹ بار که این رنگها ۸۶ بار فراوانی دارند.

کلمه سیاه و سیه در روایت ظهیر ۴۴ بار، اسود و سواد ۵ بار، تاریکی و تیره ۳۲ بار، ظلمت و ظلام ۷۲ بار، دود ۷ بار، سرمه ۵ بار، قیر ۱ بار، شب ۵۶۲ بار، مشکین ۶۱ بار که این رنگها ۳۹۳ بار فراوانی دارند.

رنگ آبی

رنگ آبی: رنگ آبی در انسان نوعی حس قضاوت درونی به وجود می آورد و باعث می شود انسان به خود و احساساتش بیندیشد. براساس اصول رنگ شناسی رنگ آبی حس ارتفاع و عمق را در بیننده به وجود

عظمت باشکوه خود به تیرگی می‌گراید. یک هیچ ناملموس است، و با این حال مانند جو شفاف همیشه حی و حاضر است. آبی در جو زمین، از روشن‌ترین نیلی، تا عمیق‌ترین آبی، سیاه در آسمان شب، هویدا است. آبی روح انسان را با نردبان ایمان به دور دست‌ترین جایگاه تعالی روح بالا می‌برد. آبی برای ما به مفهوم ایمان، و برای چینی‌ها سمبول جاودانگی است. وقتی آبی تیره شود، به توهم، ترس، اندوه و فنا نزول می‌کند، اما همیشه به عالم بالا اشاره دارد. (ایتن، ۱۳۷۸:۹۴)

رنگ آبی سمبل الهام، ایثار، صلح و آرامش است. رنگی است بسیار مطلوب برای تعمق و مراقبه و مکان‌های شفا. در اوراد وجود رنگ آبی خالص پر رنگ نشانه احساسات ناب مذهبی، آبی رنگ پریده‌انثیری نشانه‌ایثار نسبت به آرمانی اصیل و آبی روشن نشانه وفاداری و صداقت می‌باشد. زیادی پرتو آبی در اوراد دلالت بر وجود طبیعتی هنرمندانه و موزون و ادراکات روحی می‌باشد (ویلز، ۱۳۶:۱۳۸۸)

خداوند در آیات مختلف، حکمت و خلقت رنگ‌ها را بیان نموده است. اولین رنگی که پدید آمد، آبی آسمان بود، در آن زمان نه گیاهان بودند تا به وسیله آلت ادراکشان از آن رنگ متأثر شوند و نه هیچ چشمی از حیوان و انسان در میان بود تا به آن رنگ بنگرد و بعد از آن آبی دریایی و سپس سبز کلروفیلی گیاه و آنگاه گیاهان و حیوانات کره‌خاکی را از رنگ‌های گوناگون خود مملو ساخت. (حجتی، ۱۳۸۱:۱۳)

جدول شماره ۶: طیف آبی

راوی	آسمان	گردون	دریا	نیلی	کبود	لاجوردی
حسینی	۹	۲۱	۲۶	-	-	-
جوشقانی	۲۶	۶۷	۴۳	۲	-	-
ظهیر	۴۳	۱۲۲	۸۴	۴	۲	۵

آبی رنگی است، صاف، روشن، با طراوت، آرام، شیرین، ساکت، تسلیم‌شونده و امیدارکننده. اصولاً رنگ آبی در بین مردم محترم شمرده می‌شود، زیرا در فرهنگ اسلامی چون آسمان به رنگ آبی بوده و جایگاه فرشته‌ها و خدا و موجودات پاک می‌باشد، دارای تقدس و احترام خاصی است. گنبد‌های آبی رنگ و نیز مناره‌های آبی به مانند پلی بین زمین و آسمان محسوب می‌شوند. (همان: ۵۶)

رنگ آبی در روایت حسینی با صفات تداعی‌گرس، آسمان ۹ بار، فلک و گردون ۲۱ بار، بحر ۲۶ بار تکرار شده که در مجموع ۵۶ بار فراوانی دارد.

رنگ آبی در روایت جوشقانی با صفات تداعی‌گرس، آسمان ۲۶ بار، فلک و گردون ۶۷ بار، بحر ۴۳ بار، نیلی ۲ بار تکرار شده که در مجموع ۱۳۸ بار فراوانی دارد.

رنگ آبی در روایت ظهیر با صفات تداعی‌گر آن از قبیل: کبود ۲ بار، لاجوردی ۵ بار، نیلی ۴ بار، آسمان ۲۳ بار، فلک و گردون ۱۲۲ بار، بحر ۸۴ بار تکرار شده که در مجموع ۲۶۰ بار فراوانی دارد. (جدول شماره ۶: طیف آبی)

رنگ سفید

رنگ سفید از رنگ‌های بی‌فام است و به صفحه خالی می‌ماند که داستان را باید روی آن نوشت. سفید نقطه شروع است و نشانگر نوعی رفتار افراطی است. (لوشر، ۱۳۷۳:۹۷)

قرآن دوازده مرتبه سفیدی را در قلمرو کلمه مذکور آن را آورده است. (حجتی، ۱۳۸۳:۴۱)

سفید مجموعه رنگ‌ها می‌باشد و قرآن هم اولین اشعه‌های ارسالی از طرف خورشید را به رنگ سفید معرفی کرده است. (همان: ۴۱)

سفید رنگی است ملیح و براق و چون تمام اشعه‌ها را رد می‌کند علامت پاکی ظاهر و باطن است.

(همان: ۲۳)

این رنگ با واژه‌های تداعی‌گرس در روایت حسینی ۷۳ بار فراوانی دارد.

سفید و سپید ۱ بار، برف و تگرگ ۱ بار، سیماب و نقره ۱۳ بار، آینه ۶ بار و روز ۵۲ بار.

رنگ سفید در روایت جوشقانی ۹۶ بار فراوانی دارد.

سفید و سپید ۴ بار، برف و تگرگ ۲ بار، سیماب و نقره ۱۴ بار، آینه ۱۸ بار، روز ۵۰ بار، کافور ۶ بار، بیاض ۲ بار.

رنگ سفید در روایت ظهیر ۳۰۲ بار فراوانی دارد.

سفید و سپید ۱۹ بار، برف و تگرگ ۶ بار، سیماب و نقره ۴۰ بار، و آینه ۳۷ بار، روز ۱۸۷ بار، بیاض و بیضاء ۵ بار و کافور ۸ بار.

نتیجه‌گیری

در این مقاله رنگ و بسامدهای آن در چهار روایت ذکر شده است. چنانچه در روایت حسینی بالاترین فراوانی متعلق به رنگ قرمز است و با توجه به اینکه در روانشناسی کارکردگر این رنگ به منزله رنگ عشق، زندگی، جنگ و مرگ در نظر گرفته می‌شود، می‌توان اینگونه تفسیر کرد که حضور پر رنگ عشق و امید، سعادت و سلمی، جنگ میان دو کشور مصر و یمن و مرگ غم‌انگیز این عاشقان در پایان داستان از دلایل مشاهده بسامد بالای این رنگ و تداعی‌گرهایش هستند.

در روایت‌های جوشقانی و ظهیر کرمانی رنگ سبز بالاترین فراوانی را دارد و از آنجا که در روانشناسی رنگ، رنگ سبز سمبل ثبات، استقامت و مقاومت؛ ایمان، عقیده و توکل و همچنین زندگی و پیام صلح و شادی است، در هر دو روایت و امق برای رسیدن به عذرا متحمل سختی و رنج‌های فراوانی می‌شود اما با توکل استقامت زیادی از خود نشان می‌دهد و در پایان هر دو روایت به وصال معشوق رسیده و با آرامش زندگی می‌کنند.

رنگ آبی در روانشناسی کارکردگر حس قضاوت درونی را به وجود می‌آورد و از آنجا که هر سه شاعر (حسینی، جوشقانی و ظهیر) راویان افسانه‌ای، کهن بوده‌اند و کمتر

بیضه	کافور	روز	آینه	سیمب	درف	سفید	راوی
-	-	۵۲	۶	۱۳	۱	۱	حسینی
۲	۶	۵۰	۱۸	۱۴	۲	۴	جوشقانی
۸	۵	۱۸۷	۳۷	۴۰	۶	۱۹	ظهیر

برداشت شخصی خود را وارد داستان کرده‌اند، در هر سه روایت شاهد کمترین بسامد رنگ آبی و ندای گره‌های آن هستیم. ■

منابع:

- ۱- آیت‌اللهی، حبیب‌الله؛ مبانی رنگ و کاربرد آن، چاپ اول، تهران، انتشارات وزارت فرهنگ ارشاد، ۱۳۸۱.
- ۲- امانی، مریم؛ نشانه‌ها در جهان یونگ، نشریه آینه خیال، خرداد ۸۷، شماره ۷.
- ۳- ایتمن، جوهانز؛ کتاب رنگ‌ها، ترجمه محمدحسین حلیمی، چاپ دهم، تهران، سازمان چاپ و انتشارات، ۱۳۸۷.
- ۴- ایتمن، یوهانس؛ عناصر رنگ، ترجمه بهروز زاله دوست، چاپ سوم، تهران، انتشارات عفاف، ۱۳۷۸.
- ۵- بختیاری فرد، حمیدرضا؛ رنگ و ارتباطات، چاپ اول، تهران، انتشارات فخر اکبریا، ۱۳۸۸.
- ۶- برند فلما کلاوس؛ رنگ‌ها و طبیعت شفابخش آن، مترجم شهناز آذر نیوش، چاپ اول، تهران، ققنوس، ۱۳۷۶.
- ۷- پناهی، مهین؛ روانشناسی رنگ در مجموعه اشعار نیما، تهران، ۱۳۸۵.
- ۸- پورنامداریان، تقی؛ رمز و داستان‌های رمزی در ادب فارسی، تهران، انتشارات علمی و فرهنگی، ۱۳۶۴.
- ۹- حجتی، محمد امین؛ اثرات تربیتی رنگ، چاپ اول، تهران، نشر جمال، ۱۳۸۳.
- ۱۰- حسینی شیرازی، محمدحسین؛ خمسه حسینی شیرازی، به تصحیح کاووس حسن لی و کاووس رضایی، تهران، نشر روزگار، ۱۳۸۲.
- ۱۱- حقیقت، عبدالرفیع (رفیع)؛ فرهنگ شاعران زبان فارسی از آغاز تا امروز، تهران، شرکت مولفان و مترجمان ایران، ۱۳۸۳.
- ۱۲- جوشقانی، خواجه شعیب؛ وامق و عذرا، به تصحیح حسن ذوالفقاری و پرویز ارسطو، تهران، نشر چشمه، ۱۳۸۹.
- ۱۳- دهخدا، علی اکبر؛ لغت‌نامه، تهران، چاپخانه مجلس و دانشگاه تهران، ۱۳۲۵-۶۲.
- ۱۴- سبحانی، توفیق؛ تاریخ ادبیات ۲، تهران، انتشارات دانشگاه پیام نور، ۱۳۷۷.
- ۱۵- طباطبایی، غلامرضا؛ فصلی در نور و رنگ، جلد ۲، انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۶۶.
- ۱۶- ظهیر کرمانی، ابراهیم؛ وامق و عذرا، تدوین و تصحیح و تحشیه اسدالله شهریاری، مشهد، انتشارات جاودان خرد، ۱۳۷۰.
- ۱۷- عطاری، یوسف علی-فلاحی، رضا، روانشناسی رنگ و تبلیغات، تهران، گلگشت، ۱۳۸۲.
- ۱۸- کاکس، دیوید؛ روانشناسی تحلیلی، مترجم سپیده رضوی، تهران، نشر اندیشه‌وران، ۱۳۷۸.
- ۱۹- لوشر، ماکس؛ روانشناسی رنگ، مترجم ویدا ابی زاده، چاپ ۶، تهران، درس، ۱۳۷۳.
- ۲۰- معین، محمد؛ فرهنگ فارسی، جلد ۶، چاپ سوم، تهران، امیرکبیر، ۱۳۵۶.
- ۲۱- معین، محمد؛ فرهنگ فارسی، تهران، امیرکبیر، ۱۳۷۸.

COM

ابريشم اريب بافت چاپي و نقاشي شده، ساخت يزد
سده ۱۱ هـ.ق. مجموعه خانم دلبليو، اچ مور، ۱۰۶/۶ سانتيمتر مربع
منبع: كتاب سيري در هنر ايران، نوشته آرتور پوپ

WWW.CHIDEMAN

WWW.CHIDEMAN

